

STATSRÅDETS
SVENSKA
SPRÅKNÄMND

Språkråd

Terminologiarbete i takt med tiden	3
Sanastotyö kehittyä ajassa	5
Krångelspråk och klara begrepp vid traditionsrikt översättarseminarium	8
Pensionsreformen 2017	9
Nya begrepp för en teknisk lösning i lagtext	10
Slaftips	12
Nya ordlistor	13
Språknämnden informerar	14
På nya platser	15

Statsrådets svenska språknämnd finns på adressen

www.vnk.fi/spraknamnden

På webbplatsen finns information om nämnden och om dess verksamhet och sammansättning. Där hittar du också alla nummer av Språkråd i pdf-format från och med Språkråd 1/2001. På webbplatsen finns dessutom nämndens rekommendationer, handboken Svenskt lagspråk i Finland (Slaf) och mallar och ordlistor.

Frågor och initiativ till Statsrådets svenska språknämnd

kan sändas per e-post.

I principiella frågor som gäller svenskt lag- och förvaltningspråk i Finland kan nämnden även konsulteras muntligen via sekreteraren, tfn 0295160384.

Prenumerationer på Språkråd, adressändringar och annulleringar:
per e-post, fax eller post. Se kontaktinformation nedan.

Språkråd distribueras i tryckt form per post och i pdf-format per e-post.

Språkråd sänds gratis till beställaren.

Redaktör: Kitty Fogelholm

Ombrytning: Anja Järvinen

Kopiering: Statsrådets kansli, upplaga 1 100 ex.

Kontaktinformation:

Statsrådets svenska språknämnd

Statsrådets translatorsbyrå

PB 23, 00023 STATSRÅDET

spraknamnden@vnk.fi

Tfn sekreteraren 0295160384

TERMINOLOGIARBETE I TAKT MED TIDEN

Vi möter *termer*, dvs. gemensamt överenskomna benämningar på olika begrepp, varje gång vi läser facktext eller sakprosa. Bakom dessa termer ligger ett systematiskt terminologiarbete, som bedrivs på vetenskaplig grund i samarbete med experter på olika områden.

Den centrala aktören på området, *Terminologicalentralen TSK* firar 40 års jubileum i år och med anledning av det intervjuades två terminologer med lång erfarenhet av aktörens verksamhet. Intervjun publiceras längre fram i Språkråd på finska och här som ett längre sammandrag på svenska.

I intervjun berättade Katri Seppälä, direktör för Terminologicalentralen TSK, och specialplanerare Virpi Kalliokuusi, Institutet för hälsa och välfärd, att det egentliga terminologiarbetet i Finland började redan för ungefär 60 år sedan. Däremot har både sättet att arbeta och de viktigaste arbetsfälten förändrats med tiden.

I början av 1950-talet var det aktuellt att ta fram gemensamma termer inom olika specialområden, såsom medicin, kemi och botanik. Behovet av terminologiarbete gick hand i hand både med den vetenskapliga utvecklingen på olika områden och med standardiseringsarbetet inom industrin. Det var viktigt att komma överens om vilka termer som skulle användas för olika processer, metoder och maskiner inom industrin.

Numera är den offentliga förvaltningen en viktig kund för terminologiarbetet. Behovet av terminologiarbete ökar i takt med den tekniska utvecklingen, t.ex. då nya elektroniska ärendehanteringssystem för allmänheten tas i bruk. I dessa system kommunicerar datasystemen sinsemellan och för att kundernas uppgifter smidigt ska överföras från en organisation till en annan är det viktigt att begreppen definieras tydligt och används enhetligt.

Exempelvis inom social- och hälsovården bedrivs ett målmedvetet terminologiarbete i nära samarbete med IT-expert, berättar Virpi Kalliokuusi. Utvecklingen har delvis påskyndats av lagstiftningen, som förutsätter att informationssystemen inom den offentliga förvaltningen använder samma termer och kan samverka. I *lagen om styrning av informationsförvaltningen inom den offentliga*

förvaltningen (634/2011) finns bestämmelser om hur informationssystemens interoperabilitet ska säkerställas. Det sker bl.a. genom utarbetande och uppdatering av beskrivningar och definitioner.

Terminologi förändras och föråldras

Utvecklingen inom terminologiarbetet avspeglar samhällets utveckling, säger Katri Seppälä. Ett begrepps innehåll och betydelse kan förändras av olika orsaker. Den tekniska eller vetenskapliga utvecklingen leder till att det behövs nya termer för nya fenomen eller till att definitionen av begrepp måste ändras så att de motsvarar en ny tolkning av innehållet. Det är i allmänhet svårt att ändra inarbetade termer och man lyckas därför inte alltid byta ut dem mot nya termer som vore bättre språkligt eller terminologiskt. Då man bedömer användningen av en term måste man också alltid beakta hur spridd och etablerad termen är. En del termer kan kännas föråldrade av kulturella eller ideologiska skäl och man försöker hitta nya termer som inte har negativa associationer.

Hur snabbt terminologin uppdateras varierar också enligt bransch. Telebranschen är ett exempel på ett område där uppdatering av termer är en viktig del av verksamheten och terminologin ofta förnyas. Standardiseringen av tekniken stöder också en regelbunden uppdatering. Inom andra branscher behövs färre uppdateringar och brist på resurser kan också vara en orsak till att terminologi inte uppdateras.

Termer på modersmålet behövs

Det egna språket är viktigt när nya termer skapas. Termer på modersmålet ger en djupare förståelse av begreppen. Det märkte man när den automatiska databehandlingen var ung och termer på finska skulle skapas för grundbegreppen inom adb. Numera har IT-experterna sitt eget fackspråk, men också de har märkt att finska eller svenska termer behövs för dem som använder IT-applikationerna och också i samarbetet med

experter på andra områden. Termer på det egna språket används också vid lokalisering och vid översättning av manualer för datorprogram.

Vad lär vi oss av termbanker och terminologiarbete?

För att skapa en termbank för en bransch behövs mångsidig sakkunskap; förutom datateknisk expertis behövs sakkunniga inom branschen och terminologer och andra språkvetare. I terminologiarbetet lär man sig att tänka systematiskt och att klassificera olika fenomen, analysera begrepp och identifiera förhållanden mellan olika begrepp. Man lär sig gestalta hela begreppssystem och beskriva innehållet genom definitioner så att begreppen hänger samman logiskt och klart. Man lär sig också förstå relationen mellan begrepp och språk, vilket är ett stöd för att utveckla begrepps- och kunskapsmodeller för datasystem.

Den begreppsanalys som används i terminologiarbete kan också tillämpas inom ontologiarbe-

tet. Begreppet *ontologi*, i filosofin "läran om det varande", kan definieras som läran om de begrepp som man behöver för att beskriva och förklara verkligheten. I informationsarbete avses med ontologi en begreppshierarki som beskriver ett ämnesområdes begrepp och relationerna mellan dem i maskinläsbar form. Traditionella ordlistor eller termbanker innehåller i genomsnitt 50-500 begrepp, medan det i ontologier och sakregister kan ingå över trettio tusen olika begrepp. Ontologier används t.ex. i bibliotek för beskrivning av data och som stöd för kunskapssökning.

Under de 40 år som gått sedan TSK grundades har terminologiarbetet etablerat sin ställning och det uppstår ständigt behov av nya termer. Termer är också temat för detta nummer av Språkråd och bl.a. några nya termer för begrepp som är aktuella i debatten om arbetslivet och pensionsreformen presenteras.

 Sammandrag av Birgitta Turunen,
Statsrådets translatörsbyrå

Standarder och termer – liten historik

Standardiseringsverksamheten i Finland började på industrins initiativ 1924. Pappersformaten hörde till de första registrerade standarderna i vårt land. Det skedde 1927, då pappersstorlekarna i A-serien, bl.a. A4, standardiserades.

Finlands Standardiseringsförbund SFS grundades officiellt 1947. Samma år började standardiseringen av den internationella terminologibranschen, då den tekniska kommittén 37 vid ISO (*International Organization of Standardization*) grundades.

Den teoretiska grunden för terminologiarbetet lades på 1930-talet av österrikaren Eugen Wüster. Grundpelarna var analys av olika begrepp och förhållandet mellan dem samt definition av begreppen.

I Sverige grundades *Tekniska Nomenklaturcentralen TNC* (numera *Terminologacentrum TNC*) 1936.

I Finland grundades *Centralen för teknisk terminologi* 1974. Namnet ändrades 2004 till *Terminologicalentralen TSK*. Föreningen har i dag 80 organisationer som medlemmar.

Redan på Napoleons tid...

Behov av standarder fanns redan innan det moderna standardiserings- och terminologiarbetet började. Det sägs att en av orsakerna till att Napoleon förlorade slaget mot engelsmännen vid Waterloo 1815 var att fransmännen hade ammunition som var av olika storlek för olika kanoner. När ammunitionen tog slut vid ett batteriförband kunde den inte bytas ut till ammunition för ett annat batteri. Engelsmännen hade däremot ammunition av standardstorlek och kunde därför fortsätta striden med hela sitt artilleri.

SANASTOTYÖ KEHITTYY AJASSA

Sanastokeskus TSK:n edeltäjän Tekniikan sanastokeskuksen perustamisesta on kulunut tänä vuonna 40 vuotta. On kiehtovaa miettiä, miten sanastotyö on sinä aikana kehittynyt ja miten terminologian asema on vakiintunut yhteiskunnassamme. Asian valaisemiseksi haastattelin Sanastokeskus TSK:n johtajaa Katri Seppälää ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen erikoissuunnittelijaa Virpi Kalliokuusta, joka on aiemmin työskennellyt Sanastokeskuksessa ja on nykyisin Sanastokeskuksen hallituksen jäsen. Keskustelu näiden kokeneiden terminologioiden kanssa avasi uusia ulottuvuuksia siihen, miten sanastoja voidaan käyttää ja sanastotyötä hyödyntää esimerkiksi tietojärjestelmä- ja verkkopalvelujen luomisessa.

Yleistä sanastotyöstä

Terminologian teorioihin pohjautuva systemaattinen sanastotyö alkoi Suomessa 1950-luvun alussa. Termien selvittämisen tarve liittyi tuolloin erityisesti tutkimustiedon kehittämiseen eri tieteenaloilla ja teollisuusalojen standardointityöhön. Sanastotyötä tehtiin esimerkiksi kasvitieteessä sekä kemian ja lääketieteen alalla. Työtä kutsut-

tiin aluksi nimistötyöksi. Teollisuudessa oli tärkeää sopia mm. siitä, mitä termejä käytetään erilaisista menetelmistä, prosesseista, työkaluista, koneista ja muista teollisen toiminnan ilmiöistä.

Suomen Standardoimisliitto SFS ry perustettiin 1947, mutta sen toiminta käynnistyi jo vuonna 1924, jolloin Suomen Standardisoimislautakunta aloitti toimintansa teollisuusalojen esityksestä. Sanastotyö oli aluksi kulloisenkin alan asiantuntijoiden käsissä. Myös kansainvälinen terminologia-alan standardisointi alkoi vuonna 1947, kun ISON (International Organization of Standardization) tekninen komitea 37 perustettiin.

Terminologian teoriataustan loi itävaltalainen Eugen Wüster jo 1930-luvulla. Teorian peruspilarit olivat käsitteiden ja niiden välisten suhteiden analysointi sekä käsitteiden määrittely. Vuonna 1974 Suomeen perustettiin Tekniikan Sanastokeskus, nykyinen Sanastokeskus TSK. Ruotsiin oli jo vuonna 1936 perustettu Tekniska Nomenklaturcentralen TNC (nykyinen Terminologocentrum TNC).

Uusien termien luominen

Uusien termien luomisessa korostuu oman kielen tärkeys, sillä omalla äidinkielellä asiat voidaan

Virpi Kalliokuusi och Katri Seppälä ser tillbaka på termutvecklingen under fyra decennier

hahmottaa ja ymmärtää syvällisemmin. Tämä oivallettiin silloin, kun automaattinen tietojenkäsittely oli uusi ala ja sen peruskäsitteille luotiin suomenkielisiä termejä. Nykyisillä IT-asiantuntijoilla on oma englannin kieleen perustuva ammattisanastonsa, mutta hekin ovat todenneet, että suomen kieltä tarvitaan yhteistyössä esimerkiksi loppukäyttäjien ja muiden alojen suomalaisten asiantuntijoiden kanssa. Omakielisiä termejä käytetään myös lokalisoinnissa ja ohjelmistojen manuaaleja käännettäessä.

Sanastotkin ikääntyvät

Erikoisalojen sanastot kaipaavat päivitystä sitä mukaa kun alat kehittyvät ja muuttuvat. Tarvitaan yhtäältä kokonaan uusia käsitteitä ja niille sopivia nimityksiä ja toisaalta on tarvetta muuttaa käytössä olevien käsitteiden määritelmiä, jotta ne vastaisivat nykytilanteen mukaista ymmärrystä tai tulkintaa käsitteen sisällöstä. Vakiintuneita termejä on yleensä vaikea muuttaa, joten epäonnistuneen tai huonon termin vaihtaminen kielellisesti tai terminologisesti parempaan ei aina onnistu. Termien käytön arvioinnissa pitääkin aina ottaa huomioon myös termin levinneisyys ja vakiintuneisuus.

Käsitteen sisältö ja merkitys saattavat muuttua, ja esimerkiksi kulttuuriset syyt saattavat vaikuttaa käsitteen tai termin vanhentumiseen. Tästä on esimerkkinä *siivooja*-nimitys, josta nykyisin käytetään nimityksiä *puhdistustyöntekijä* ja *laitushoitaja*. Ruotsissa *siivooja* oli aiemmin *städerska*, mutta on nykyisin *lokalvårdare*. Joskus termivaihdokset saattavat liittyä enemmän ideologiaan perusteisiin: uudella termillä halutaan esim. välttää vanhaan termiin liitettyjä negatiivisia mielleyhtymiä. Näissä tapauksissa on epävarmaa, omaksuvatko kielenkäyttäjät kiertoilmauksen käsitettä kuvaavaksi uudeksi termiksi.

Katri Seppälä sanoo, että eri aloilla sanastoja päivitetään eri tahtiin. Esimerkkinä voidaan mainita teleala, jossa sanastojen päivittäminen on koettu tärkeäksi osaksi toimintaa ja alan sanastoja päivitetään usein. Sanastojen säännöllistä päivittämistä tukee myös tekniikan standardointi. Toisilla aloilla päivityksiä tarvitaan harvemmin, ja toisaalta myös pienet resurssit voivat vaikuttaa päivitystahtiin. Mm. ympäristöalan sertifiointi ja kansainväliset ympäristösopimukset olisivat hyvä syy ympäristöalan sanastojen päivittämiselle, sanoo Virpi Kalliokuusi.

Sanastotyön merkitys

Sanastotyön lisääntynyt tarve ja sanastojen julkaiseminen on vahvistanut terminologien asemaa ja näkyvyyttä. Teknisten alojen lisäksi terminologeille on avautunut työtehtäviä myös muiden alojen yrityksissä ja julkisen hallinnon puolella.

Virpi Kalliokuusi kertoo, että sosiaali- ja terveydenhuollon aloilla systemaattista sanastotyötä on tehty määrätietoisesti jo pitkään ja että yhteistyö tietojärjestelmien kehittäjien kanssa on ollut tiivistä. Sanastotyön merkitys on korostunut entisestään myös lainsäädännön kautta. Esimerkiksi asiakastietolainsäädäntö ja yhteentoimivuuslaki edellyttävät asiakastiedon rakenteista (määrämuotoista) kirjaamista ja julkishallinnon tietojärjestelmien semanttista yhteentoimivuutta. Näitä ei puolestaan saavuteta ilman yhteisten käsitteiden määrittelyä ja käyttöä. Sosiaalialalla on tehty 10 vuoden ajan pitkäjänteistä sanastotyötä tietojärjestelmiä varten, mutta terveydenhuollon puolella vastaavanlaista käsitteanalyysin ja sanastotyön hyödyntämistä ei ole tehty yhtä systemaattisesti. Sen sijaan kliinisen ja hoitotyön ammattilaisia varten on jo vuosikymmenien ajan laadittu sekä kansainvälisiä että kansallisia luokituksia (mm. Tautiluokitus ICD-10, Toimenpideluokitus, Perusterveydenhuollon kansainvälinen luokitus ICPC-2, ICF kansainvälinen toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden luokitus sekä Kuntaliiton julkaisemat terveydenhuollon erikoistyöntekijöiden nimikkeistöt.). Myös lääketieteen alan yleisiä termistöjä on tehty ja julkaistu jo pitkään (mm. Duodecimin ja Sairaanhoidajien koulutussäätiön sanastoaineistot).

Katri Seppälä kertoo, että nykyisin julkinen hallinto on TSK:n suurin asiakaskunta. Asiakaskunnan rakenne on muuttunut julkisen hallinnon tietojärjestelmien ja sähköisten palvelujen merkityksen kasvaessa.

Sanastotyön tarve on lisääntynyt teknisen kehityksen myötä, esimerkiksi kun kansalaisten käyttöön luodaan yhä enemmän sähköisiä asiointipalveluita, joissa tietojärjestelmät keskustelevat keskenään ja joiden avulla potilaan tai asiakkaan tietoja siirretään organisaatiosta toiseen. Tämä asettaa yhä suurempia vaatimuksia käsitteiden selkeälle määrittelylle ja termien yhdenmukaiselle käytölle, jotta tieto siirtyisi oikein eri järjestelmien välillä. Siksi tarvitaankin tiiviimpää yhteistyötä tietojärjestelmäasiantuntijoiden ja sanastotyön asiantuntijoiden välille. Tässä yhteistyössä myös sähköisten palvelujen käyttäjien

näkökulma tulisi ottaa huomioon, jotta ammattilaisten käyttämä termistö ja kieli voidaan muokata kansalaisille ymmärrettävään muotoon.

Voiko sanastoista ja termipankeista oppia muuta kuin termejä?

Virpi Kalliokuusi kertoo, että termipankin luomiseksi jollekin alalle tarvitaan monenlaista osaamista: tietoteknisten asiantuntijoiden lisäksi termipankkityöhön tarvitaan mukaan kohdealan hyvin tuntevia asiantuntijoita ja terminologeja ja muita kielitiedon asiantuntijoita. Sanastotyön kautta oppii systemaattista ajattelua ja eri ilmiöiden luokittelemista, käsitteiden analysointia ja käsitteiden välisten suhteiden tunnistamista, kokonaisten käsitejärjestelmien hahmottamista ja käsitteiden sisällön kuvaamista määritelmillä niin, että käsitteet asettuvat toistensa yhteyteen loogisesti ja selkeästi. Sanastotyön avulla oppii myös ymmärtämään käsitteiden ja kielen välisiä suhteita, mikä auttaa esimerkiksi käsite- ja tietomallien kehittämisessä tietojärjestelmiä varten.

Sanastojen ja sanastotyön uudet käyttökohteet

Sanastokeskuksen sanastot, esimerkiksi Palo- ja pelastussanasto, soveltuvat myös asiantuntijoiden koulutuksen tueksi.

Sanastotyössä käytettävää käsiteanalyysiä voidaan soveltaa myös ontologiatyöhön. Ontologiassa kuvataan käsitteiden välisiä suhteita ja suhteiden perusteella muodostuvia käsitejärjestelmiä. Suhdetiedot esitetään koneymmärteisessä muodossa, mikä mahdollistaa niiden monipuolisen hyödyntämisen tiedonkuvailussa ja -haussa. Ontologioita käytetään esimerkiksi aineistojen kuvailuun kirjastoissa.

Tässä työssä terminologit ovat keskeisessä asemassa: terminologisia sanastoja varten he luovat yhdessä muiden asiantuntijoiden kanssa tarkkoja määritelmiä, ja koneymmärteisiin ontologioihin he kirjaavat tietoja käsitesuhteista.

Olisiko terminologian tulevaisuus laaja-alaisessa tietoverkkojen maailmassa?

 Gunilla Garoff
Valtioneuvoston käännöstoimisto

Esimerkkejä standardien hyödyllisyydestä:

Napoleonin sanotaan hävinneen taistelun englantilaisia vastaan Waterloossa 1815, koska Napoleonin tykkipatteristoissa oli erityyppisiä ammuksia. Ammusten loputtua yhdestä patteristosta niitä ei aina ollut mahdollista korvata toisen patteriston ammuksilla. Englantilaisten ammuksien olivat sen sijaan standardikokoiset ja sopivat kaikentyyppisiin englantilaisiin tykkeihin, joten englantilaiset pystyivät jatkamaan taisteluita kaikilla patteristoillaan.

Toinen esimerkki varhaisen standardisoinnin hyödyllisyydestä on vuodelta 1927, jolloin paperikokoja yhdenmukaistettiin toimistotyön tehokkuuden parantamiseksi.

KRÅNGELSPRÅK OCH KLARA BEGREPP VID TRADITIONSRIKT ÖVERSÄTTARSEMINARIUM

I sina inledningsord vid årets svensk-finska översättarseminarium, "SuRu", i Åbo konstaterade Kristiina Antinjuntti, ordförande för Finlands översättar- och tolkförbund, att seminariet nu ordnats i över fyrtio år. Det är verkligen en prestation!

Årets föredrag var synnerligen intressanta. Rådman Fredrik Bohlin från Hässleholms tingsrätt höll ett föredrag rubricerat "Från krångelspråk till klarspråk". Han motiverade behovet av klarspråk och gav exempel på en dom från högsta domstolen som gällde rätten att fälla träd i Ojnareskogen på Gotland. Domen lyder: "Partiellt prövningstillstånd i fråga om vilken betydelse Miljööverdomstolens lagakraftvunna dom om tillåtlighet har vid den aktuella prövningen av tillståndsfrågan. Frågan om prövningstillstånd rörande målet i övrigt förklaras vilande." Bohlin pekade på orsakerna till att språket i domar är krångligt och poängterade myndigheternas ansvar för att formulera förståeliga texter.

På Institutet för de inhemska språkens webbplats kan du ta del av Bohlins och flera andra föredrag vid årets seminarium. http://www.sprakinstitutet.fi/index.phtml?l=sv&s=7733&v_13801=38758

Camilla Wide, professor i nordiska språk vid Åbo universitet, berättade om ett intressant forskningsprogram som gäller skillnaderna i finlandssvenskars och sverigesvenskars samtal. Forskningen visade att vi i Finland håller lite mera distans i våra samtal än vad man gör i Sverige, vilket kanske inte är överraskande.

Ylva Byrman, doktorand i nordiska språk vid Göteborgs universitet och bl.a. ämnesexpert i programmet Språket i Sveriges radio P1, föreläste om professionella och folkliga synpunkter på

språkvård. Språket väcker känslor hos människor, men vem ska ha det sista ordet när det kommer till kritan? Byrman konstaterade att modersmåls-lärare har den största betydelsen för elevernas språkliga utveckling i skolan.

Anna Maria Gustafsson, som är ansvarig för mediespråkvården vid Institutet för de inhemska språken, föreläste om aktuella språkfrågor. En av de mest aktuella är förstås användningen av *hen*. Rekommendationen är att använda *hen* i sådana sammanhang där det är motiverat och det finns en poäng eller ett behov av det. När det gäller pluralformen av *media* avråder språkvården inte längre kategoriskt från formen *media* då det används kollektivt eller avser verksamhetsområde, men i de flesta fall rekommenderas fortfarande *medier*. För de nya begreppen "etäluettava maksukortti" och "lähimaksaminen" rekommenderas uttrycken *kontaktlöst kort* respektive *kontaktlös betalning*.

Författare Peter Sandström och översättare Jaana Nikula förde en diskussion kring att översätta och bli översatt och det varierande samarbetet mellan författare och översättare.

Seminariet avslutades med besök på bokmässan i Åbo. Som helhet var seminariet mycket givande och arrangörerna hade verkligen lyckats med sin uppgift.

 Anita Strandberg
Statsrådets translatörbyrå

PENSIONSREFORMEN 2017

Lagberedningen för en pensionsreform som ska träda i kraft år 2017 är i full gång. Redan innan arbetsmarknadsparterna kom fram till en uppgörelse om reformen fick vi nys om en del termer som förekommer i uppgörelsen och som kanske ska ingå i lagstiftningen. Vi fick alltså en chans att diskutera de svenska motsvarigheterna bl.a. med FackTerm i god tid! Nu får vi hoppas att termerna visar sig användbara.

Den viktigaste nyheten i reformen är att pensionsåldern kommer att följa medellivslängdens utveckling.

Den *lägsta åldern för ålderspension (alin vanhuuseläikeikä, vanhuuseläkkeen alaikäraja)* höjs först steg för steg till 65 år och sedan utgående från den förväntade livslängden. Det är också möjligt att tala om *den lägsta pensionsåldern*. De flesta lär förknippa ordet *pensionsålder* just med ålderspensionen.

Medellivslängdens utveckling beaktas redan i dag i arbetspensionen. När en person uppnår den lägsta åldern för ålderspension multipliceras hans eller hennes intjänade pension med *livslängdskoefficienten (elinaikakerroin)* för hans eller hennes åldersgrupp. Koefficienten är mindre än 1. Den pension som personen får varje månad är desto mindre, ju längre hans eller hennes åldersgrupp förväntas leva. Pensionskapitalet portioneras alltså ut över en längre tid. Livslängdskoefficienten kommer att finnas kvar också efter reformen, men dess effekt kommer att göras lindrigare när livslängdsökningen också börjar påverka åldersgränsen.

Det är inte meningen att alla ska gå i pension genast när det blir möjligt. De som arbetar efter den lägsta pensionsåldern tjänar in mera pension och får dessutom en *uppskovsförhöjning (lykkäyskorotus)* på sin intjänade pension. Den som arbetar till sin *målsatta pensionsålder (tavoite-eläikeikä)* får en månatlig pension som är lika stor som den pension han eller hon hade tjänat in före den lägsta pensionsåldern hade varit utan livslängdskoefficientens inverkan. Den målsatta pensionsåldern är alltså den ålder då den intjänade nya pensionen och uppskovsförhöjningen tillsammans är lika mycket som bortfallet på grund av livslängdskoefficienten. (Lyckligtvis behöver ingen själv räkna ut sin målsatta pensionsålder – man får besked om den i förväg.) Den målsatta pensionsåldern har

likheter med *riktåldern för pension*, som diskuteras i Sverige, men det finns också skillnader.

Det finns också en övre åldersgräns, som på finska ofta kallas *vanhuuseläkkeen yläikäraja*. Det är en lite missvisande benämning – det låter ju som om ålderspensionen upphörde vid någon bestämd ålder. Det som avses är den ålder då försäkringskyldigheten och pensionstillväxten upphör. Till en början är gränsen 70 år. Ingen tvingas ta ut sin pension då, men det är knappast lönsamt att låta bli. Det är svårt att slå fast någon riktigt bra term för denna övre åldersgräns. På svenska har vi hittills använt oss av omskrivningar. Goda förslag är välkomna!

Deltidspensionen avskaffas. I stället för den införs en möjlighet att ta ut en del av ålderspensionen i förtid, före den lägsta åldern för ålderspension. Då talar man om *förtida partiell ålderspension (osittainen varhennettu vanhuuseläke)*. Den del som tas ut i förtid blir föremål för *förtidsminskning (varhennusvähennys)*. Det är också möjligt att ta ut *partiell ålderspension (osittainen vanhuuseläke)* när man har nått den lägsta åldern för ålderspension, utan att pensionen minskar. För översättare är det bra att veta att *varhentaa* i pensionssammanhang betyder *förtidsminska*, inte bara *tidigarelägga*, som i allmänspråket. *Varhentamaton eläke* betyder alltså *pension som inte förtidsminskats*.

Det begrepp som har väckt mest diskussion är *työuraeläke*. Det är en ny pensionsform som personer som har arbetat i minst 38 år och haft tungt arbete ska kunna få vid 63 års ålder. På svenska har vi gått in för att kalla den här pensionsformen för *arbetslivspension*. Frågan är om vare sig den finska eller den svenska termen är tillräckligt tydlig. Det är ännu oklart på vilka grunder sådan pension verkligen kommer att beviljas, men enligt uppgörelsen ska ett kriterium vara att sökandens arbetsförmåga är nedsatt i någon mån.

Termen *arbetslivspension* fick mest stöd bland förslagen, men har senare väckt förundran på en del håll. Det finns de som tänker tala om "arbetskarriärspension", men ordet *karriär* sitter ganska illa i det här sammanhanget. Valet av *arbetslivspension* kan motiveras med att vi också talar om *arbetslivslängd*, *längre arbetsliv* osv. Det är möjligt att *yrkeslivspension* hade gett fler personer rätt associationer, men ordet fanns inte med bland förslagen.

Många detaljer i reformen är fortfarande öppna och vi väntar med spänning på lagförslagen. Hittills har det bara fattats beslut om pensioner enligt lagen om pension för arbetstagare (ArPL), men de övriga arbetspensionslagarna ska reformeras enligt samma principer. Den som vill veta mera kan gå in på www.pensionsreformen.fi, där bl.a. uppgörelsen och Pensionsskyddscentralens konsekvensanalys finns också på svenska.

 Pia Hansson
Översättningschef
Pensionskyddscentralen

NYA BEGREPP FÖR EN TEKNISK LÖSNING I LAGTEXT

Inom social- och hälsovården har man gått in för att ordna kundservice på webben. De e-tjänster som tillhandahålls kunderna är tillgängliga via en portal som sköts av Folkpensionsanstalten. I lagen om elektronisk behandling av klientuppgifter inom social- och hälsovården (159/2007) anges också att portalen kan användas för att arkivera uppgifter av olika slag, bl.a. uppgifter om organdonationsförbud, livstestamenten och övriga viljeyttringar som gäller hälso- och sjukvården, remisser, läkarintyg och läkarutlåtanden.

I den senaste ändringen av lagen om elektronisk behandling av klientuppgifter inom social- och hälsovården och av lagen om elektroniska recept (61/2007) har man övergått från att abstrakt beskriva det virtuella verktyget som en *elektronisk förbindelse för åtkomst till uppgifter* (*katseluyhteys*) till att använda en mera konkret term, *medborgargränssnittet* (*kansalaisen käyttöliittymä*) för portalen som består av många e-tjänster.

I lagen om elektronisk behandling av klientuppgifter inom social- och hälsovården förekommer *katseluyhteys* (11, 12, 16 och 18 §) parallellt med *kansalaisen käyttöliittymä* eller *liittymä* (14 och 19 §) På svenska är motsvarande uttryck *elektronisk förbindelse för åtkomst till uppgifter* parallellt med *medborgargränssnitt* eller *gränssnitt*.

I lagen om elektroniska recept används inte *elektronisk förbindelse* parallellt med *medborgargränssnitt* (13, 14, 17 och 20 §), varken på svenska eller på finska. Däremot används *medborgargränssnitt* (*kansalaisen käyttöliittymä*) som i lagen avser en portal som patienter kan använda för att kontrollera recept som finns lagrade i receptcentret och receptarkivet eller uppgifter om samtycken och förbud samt logguppgifter.

De verb och uttryck som används i samband med det man gör med medborgargränssnittet är också intressanta. I den ändrade lagen om elektroniska recept ingår verbet *katsella* eller substantivet *katselu* (16, 20 och 24 §) och på svenska motsvaras de av *ha åtkomst till*, *läsa*, *läsning* eller *visa*.

T.ex. uttrycket *tietoja annetaan käyttöliittymän kautta* (17 § i lagen om elektroniska recept) mot-

svaras på svenska av *uppgifter visas över gränssnittet*.

Medborgargränssnittet är ett virtuellt hjälpmedel och som sådant är det intressant att undersöka hurdana satskonstruktioner som används för att beskriva hur "verktyget" hanteras. På finska används uttrycken *käyttöliittymän kautta*, *avulla* eller *välityksellä* i lagen. På svenska motsvaras de av uttrycken *med hjälp av* eller *genom gränssnittet*. Rent allmänt används i andra sam-

manhang prepositionsuttryck så som (*information*) *via*, *genom* och *över ett gränssnitt* i denna ordning.

Hur den abstrakta beskrivningen utvecklas till en konkret term är ett intressant exempel på hur en i detta fall teknisk innovation vinner terräng och konkretiseras språkligt steg för steg.

 Gunilla Garoff
Statsrådets translatorsbyrå

Kärt barn har många namn

Medborgargränssnittet är en portal som steg för steg byggs ut för att omfatta många e-tjänster. Portalen med tjänsterna kallas *Kanta*, dvs. *Nationella hälso- och sjukvårdsarkivet* (Kansallinen Terveysarkisto). Definitioner på begreppen *gränssnitt* och *portal* nedan är tagna ur Rikstermbanken och efter det följer en kort presentation av Kanta-tjänsterna:

Gränssnitt definieras som kontaktyta t.ex. mellan system och människa. Användargränssnittet är det gränssnitt som möjliggör kommunikation mellan människa och dator och utgörs bl.a. av det man ser på bildskärmen.

Portal definieras som en webbsida eller webbsidor som huvudsakligen innehåller ingångar till ett större antal tjänster eller webbplatser med en gemensam nämnare.

En typisk *webbplats* är ett antal webbsidor som har samma utgivare, oftast ett företag eller en organisation, och som är knutna till varandra genom länkar och besläktat innehåll.

En typisk *portal* är en eller flera webbsidor med ett utbud av information och tjänster i form av länkar till andra webbplatser eller webbsidor. Det hindrar naturligtvis inte att portalen kan innehålla mycket eget material.

Portaler är ofta organisationsövergripande, dvs. flera organisationer samarbetar kring ett gemensamt tema. Detta tema kan vara:

- relativt ämnesspecifikt, som hos Kvinnofredsportalerna och Språkvårdsportalerna
- betydligt bredare, som hos SverigeDirekt (hela offentliga sektorn), Passagen (ett "klassiskt" upplägg där flera kommersiella aktörer samarbetar) eller Företagarguiden (Nuteks guide kring att starta och driva företag).

Oavsett tema så handlar det om att paketera informationsresurser eller tjänster från flera håll på ett överskådligt sätt, så att informationssökare och kunder lotsas rätt.

Observera att gränsen mellan portal och webbplats ändå är flytande, inte minst på grund av att portaler brukar anses ambitiösare och "finare" än vanliga webbplatser.

Webbtjänsten *Kanta-tjänster* är en samlad ingång till nya offentliga tjänster i Finland som omfattar elektroniska recept, den nationella läkemedelsdatabasen, patientdataarkivet och datahanteringstjänsten samt Mina uppgifter som är avsedd för varje enskild medborgare. Kanta-tjänsterna blir stegvis tillgängliga för medborgare, hälso- och sjukvården och apoteken under åren 2010–2016.

SLAFTIPS

Slaf tipsen tar denna gång fasta på några uttryck ingen av oss undgår att komma i kontakt med, men som vi kanske inte alltid tänker oss att hitta i Slaf.

Erä

Belopp (t.ex. månatligt pensionsbelopp) Anm. Om valutan skrivs ut, behövs inget "belopp" (inte: eurobelopp/ belopp i euro)

Post (betalningspost, delpost)

Pott (vid löneuppgörelser, t.ex. jämställdhetspott, lönepott)

Rat (i vissa fall i fråga om skatter och lån; enbart finlandssvenskt)

Korvaus

Ersättning, i vissa sammanhang även t.ex. *bidrag* eller *skadestånd*, se

Vahingonkorvaus

luonnonhaittakorvaus = *kompensationsbidrag*

Kustannus

maksaa tai suorittaa kustannuksia = *betala kostnader, svara för eller stå för kostnader* (inte "erlägga" eller "bestrida" kostnader)

x:stä aiheutuvia kustannuksia = *kostnader för x* (undvik: "kostnader föranledda av x")

korvata jonkun kustannukset = *ersätta någon för hans eller hennes kostnader*

lisäkustannus = *merkostnad*

Maksu

Betalning; avgift; premie

Periä

Ta ut (inte "uppbära"); *driva in; ärva*.

Man talar om t.ex. *uttagande av avgift* (inte "uttagning av"), *uttag av avgift* eller *avgiftsuttag*.

Man tar ut avgift *av* eller *hos* någon. *Driva in, indrivning* avser framtvingande av betalning, t.ex. genom utmätning. Se även

Takaisinperintä

ta ut avgift för t.ex. tjänster

ta ut skatt, ränta, dröjsmålsränta, ersättning

driva in t.ex. obetalda fordringar

Velka

Skuld eller *skulder* m.fl. (undvik "gäld")

ostaa/myydä velaksi = *köpa/sälja på kredit*

vastata kuten omasta velasta = *svara såsom för egen skuld*

velkajärjestely = *skuldsanering* (lag om skuldsanering för privatpersoner 57/1993); *reglering av skulder* (lag om företagsanering 47/1993)

 Nina Nissas
Riksdagen

NYA ORDLISTOR

FPA:s terminologiska ordlista

En ny upplaga av FPA:s terminologiska ordlista har publicerats. Den nya, tredje upplagan heter *FPA-termer – Förmånsrelaterade begrepp* och i den ingår resten av de pensioner som FPA betalar ut, bostadsbidrag, studieförmåner, militärunderstöd, familjeförmåner och utkomstskydd för arbetslösa. Det material som publicerats tidigare har samtidigt uppdaterats. Ordlistan innehåller termer på finska och svenska.

Ordlistan kan användas på Terminologicentralen TSK:s och Folkpensionsanstaltens webbplatser i pdf-format. Dessutom finns ordlistans termer, definitioner och begreppsscheman i TSK:s TEPA-termbank.

PDF-ordlista: http://www.tsk.fi/tiedostot/pdf/Kelan_terminologinen_sanasto_3.pdf

TEPA-termbank: <http://www.tsk.fi/tepa/>

Kuukauden termit

Språktjänsten vid statsrådets translatorsbyrå har infört nya termer av två olika kategorier i presentationen Kuukauden termit (Månadens termer):

Språktjänstens terminologer har under den senaste tiden rätt ut sanktionsbegreppens motsvarigheter på svenska, engelska och ryska. Det finns även ett begreppsschema över termerna. Termerna är följande:

pakote; rajoittava toimenpide

kansainvälinen pakote

vastapakote

kohdennettu pakote; älykäs pakote

pakotteiden kohdentaminen

finanssipakote; taloudellinen pakote; rahoitusta koskeva pakote

varojen jäädyttäminen

varojen luovutuskielto

kauppapakote

tuontikielto

vientikielto

aseidenvientikielto; asevientikielto

matkustusrajoitus; matkustuskielto

maahantulorajoitus; maahantulokielto; maahanpääsyä koskeva rajoitus

kauttakulkurajoitus; kauttakulkukielto

liikennöintirajoitus

diplomaattinen pakote

Den andra helheten är termer som ingår i handlingsprogrammet för ett klart myndighetsspråk (fi-sv-en):

virkakieli

selkeä virkakieli

selkeä kirjoittaminen

hyvän virkakielen toimintaohjelma

virkakielivaltuutettu

virkakielivastaava

virkakielen kehittämistiimi

viranomaiskielen asiallisuus, selkeys ja ymmärrettävyys

En sammanställning av månadens termer finns under länken: http://vnk.fi/toiminta/kielipalvelut/sanastot/pdf/Kuukauden_termit_2012-2014.pdf

Även annat nyttigt material finns på sidan för Språktjänstens länk med ordlistor och anvisningar:

<http://vnk.fi/toiminta/kielipalvelut/sanastot/fi.jsp> (på finska)

<http://vnk.fi/toiminta/kielipalvelut/sanastot/sv.jsp> (på svenska)

Bank- och finanstermgruppen vid Terminologicentralen TSK har publicerat nytt och uppdaterat material i Bank- och finansterminologin. Mer information finns på adressen <http://www.tsk.fi/tsk/pankkisanasto/sv/nytt-material-i-bank-och-finansterminologi-102014-852.html>

 Gunilla Garoff
Statsrådets translatorsbyrå

SPRÅKNÄMNDEN INFORMERAR

Språkrådet (tidigare Svenska språknämnden) i Sverige har under årens lopp rekommenderat att använda pluralformen *medier* framför *media*. Nu avråder Språkrådet inte längre från *media*, eftersom det blivit så etablerat och dessutom har utvecklats betydelsen 'verksamhetsområde' som *medium* – *medier* saknar.

Läs närmare om användningen av *medier* resp. *media* i Språkrådets webbtjänst Frågelådan på adressen <http://www.spraknamnden.se/sprakladan/search.aspx>. Skriv in t.ex. *media* i ordfälten och klicka på sök.

 Rune Skogberg
Statsrådets svenska språknämnd

PÅ NYA PLATSER

Vem	Var	Varifrån	Tfn/e-post
Birgitta Turunen	Statsrådets translatorsbyrå	undervisnings- och kulturministeriet	0295160351 birgitta.turunen@vnk.fi
Mats Holmqvist	undervisnings- och kulturministeriet		0295330113 mats.holmqvist@minedu.fi

**SPRÅKRÅD ÖNSKAR SINA LÄSARE
EN LUGN OCH SKÖN JULTID
OCH ETT GOTT NYTT ÅR!**

STATSRÅDETS KANSLI